

Vladimir CRNKOVIĆ

Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

PLEDOAJE ZA LACKOVIĆEVE EPISTOLE

U gotovo svim prigodama kada se raspravlja o Lackovićevoj umjetnosti, spominju se osebujan lirizam, romantični ustroj djela te umjetnikova iskonska melankoličnost. Svi koji su pisali o tom slikarstvu, pronalazili su niz argumenata za te teze, no u samo nekoliko prigoda, i to tek u naznakama, spominjani su, i u tom kontekstu analizirani, Lackovićeve tekstovi koji se javljaju već od samog početka njegova javnog umjetničkog djelovanja. Riječ je ponajprije o autobiografskim zapisima i brojnim intervjuima za novine i časopise, kao i o nizu prigodnih zapisa. Podsjetio bih da je Lacković intervjuje prakticirao i preferirao u pismenom obliku, jer je jedino tako bio siguran da će ono, što doista želi kazati, biti formulirano primjereno njegovim intencijama.

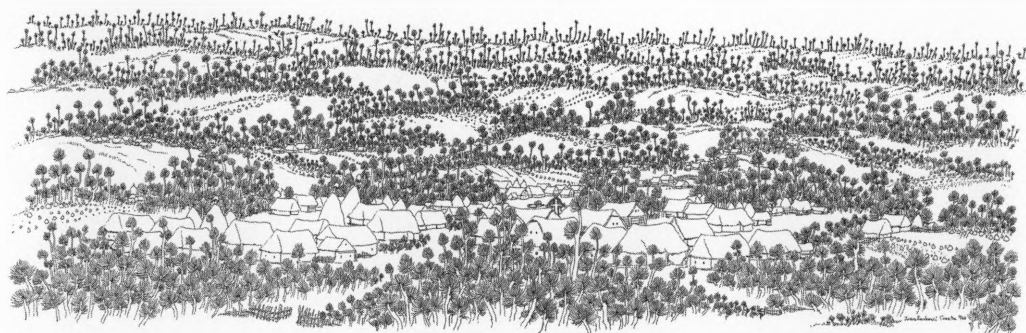
Za potrebe komemoracije, u trenutku umjetnikove iznenadne smrti, koja je održana 1. rujna prošle godine u Hrvatskom narodnom kazalištu, priredio sam kraći izbor iz Lackovićeve epistole. Izgovorene u iznimno sugestivnoj interpretaciji Vanje Dracha, ukazale su zorno na svo bogatstvo i važnost te građe te kako taj korpus iskazuje autorov neprijeporan literarni talent.

Rekosmo da je osebujan lirizam jedna od najvažnijih značajki Lackovićeve likovnog opusa. Prema njegovu uvjerenju, šume i livade, drveće, trava i cvjetovi prebivališta su božanskog, u čemu se ogleda i njegov osebujni panteizam. On upozorava na ljepotu i značaj običnog, svakodnevnog, malog, neznatnog. Otkriva smisao i bit svega postojećeg u latici cvijeta, vlati trave, paukovoju mreži, grančici, sićušnom plodu. U tom mikrosvijetu Lacković nagoviješta čitav Svemir. Predočava ono što gleda u sebi, a ne pred sobom, što se vidi iza zatvorena oka. Njegove su slike stoga psihogrami njegove duše.

Sve ovo spominjem, jer jednake značajke otkrivamo i u brojnim umjetnikovim epistolama. Citiram: „Ostavio sam mladost u krošnjama drveća. Sve sam ostavio vjetrovima i mjesecini. Nigdje nije tako lijep sjaj mjeseca kao nad našim konakom, nigdje takvo proljeće kakvo je u Lomovskom jarku. Nigdje ne cvatu tako plave potočnice, kakve cvatu uz kanal prema selu Batinske. Takve zime nigdje na svijetu nema, ni dječjih igara kakve su bile nedjeljom u Živkovom jarku. Sjećam se dobro i ljeta, uz lagani vjetar i valovito talasanje žita, kao nepreglednog mora, ponegdje s kukoljem i plavim različkom, ili crvenim makom koji je Miškina opjevao.“

„Tiho koračam uz stari potok i staru šumu, ne uznemirujem ni cvijet, ni pticu, pogledom tražim, u kasno predvečerje, u smiraj dana, list hrasta koji voda nosi.“

Željko Sabol prvi je ukazao, 1966. godine, na srodnost pojedinih Lackovićeve slika i crteža s kajkavskim ciklusom pjesama Frana Galovića. Četiri godine potom Mladen

Ivan Lacković Croatia: *Selo*, 1968, tuš na papiru, 292x416 mm, vl. Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

Kuzmanović utvrdio je kako na likovnom planu postoje začudne podudarnosti između dijalektalne kajkavske lirike i naivnog slikarstva. Ta poezija, prema njegovu mišljenju, krije cijelu galeriju nenaslikanih, a izgovorenih, tj. napisanih slika – gotovo da nema pjesme u koju ne proviruje pejzaž, koja nema svoju osebujnu paletu. Citira Kuzmanović potom niz Galovićevih stihova koji ga podsjećaju na Lackovićeve slike, govori o Galovićevoj suptilnosti nijansiranja, sugeriranju boja i ugođaja, jesenskoj paleti, piše o suncu, maglama, suhom lišću, travi, zelenim oblacima, krvavom mjesecu iznad gole šume, itd.

Ne spominjem sve to samo kao jednu uspješnu pjesničko-slikarsku usporedbu; riječ je o mnogo dubljim dodirima, o snažnim duhovnim srodnostima, sličnim ishodištima i habitusima dvoje umjetnika. Primjerice, Lackovićevo stalno naglašavanje osamljenoga i golog suhog stabla, šume bez lišća, pustog krajolika zavijenog u snijeg i usud, nije samo crtački odnosno opće pikturalno zanimljiv motiv, nego su to istinski proživljene, melankolične i romantične transpozicije duboko srodne Galovićevoj lirici.

U tekstu monografije o umjetnikovim ranim crtežima, što je objavljena 1997. godine, ukazivao sam na srodnosti Lackovićeve tematike i poetike s nekim literarnim djelima, te sam, među inim, spominjao Đuru Sudetu i njegovu fantastičnu prozu *Mor. Sudeta* je

Ivan Lacković Croatia: *Stara šuma II*, 1970, tuš na papiru, 292x414 mm, vl. Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

Lackoviću blizak i po mjestu prebivanja: *Mor* je pisan u Virju, koje je samo nekoliko desetaka kilometara udaljeno od Batinske. U toj fascinantnoj lirskoj priči razotkrivamo također vitalističko i panteističko, istodobno melankolično nadahnuće, kakvo otkrivamo i u Lackovića – i to ne samo u njegovim likovnim djelima nego i u epistolama. Navodim, tomu u prilog, još nekoliko karakterističnih Lackovićevih citata: „Moje selo nema ni prave ulice, niti prave staze, sve je šumom okruženo, osamdesetak je kuća razbacano, hrastove se grane spuštaju sve do dvorišnih ograda. Eto, tu sam se rodio, odrastao, tu sam gledao kako se bude proljeća, kad bi prvi cvjetovi procvali u šumi; tu sam gledao prekrasne zime, kad sam išao uz potok Čivičevac u Kalinovac u školu. Tu sam gledao tugaljive jeseni, kad su otpali posljednji listovi s visokih hrastova i kad su ptice pjevale svoju posljednju pjesmu, prije nego snježne pahulje pokriju zemlju.“

„Selo u kojem sam se rodio, Batinske, bilo je moja prva i, rekao bih, jedina inspiracija. Visok snijeg, kroz koji smo se kao djeca probijali na putu za školu, krovovi kuća, koji pod snijegom postaju sasvim okomiti i kao da pritišću i ljude i krajolik, baklje seoskih praznika, sve je to ostalo u meni, sazrijevalo i s vremenom dobilo određene oblike i dimenzije. Upravo te Batinske sadrže u sebi sve ono što sam u svojim slikama pokušao izraziti.“

„Često hodam u kasne noćne sate s kistom u ruci kao mjesečar, dodirujem vrhom kista napušteno selo, stari štagalj, vrbe uz put. Zamišljam zelene livade, jesen posutu lišćem i bablje ljeto. U mislima putujem u snježnu zimu. Kroz granje drveća gledam mjesec i snijeg kako paluca. Redaju mi se u mislima rascvjetane livade, mirisna polja i žute jeseni posute šuštavim lišćem.“

„U mislima se vraćam svom zavičaju, koračam između starih hrastova i slušam, u maglovito jutro, zov prestrašene ptice. Vidim razbacane žute tikve i staru strehu svog doma.“

I Sudeta i Lacković eminentni su pjesnici sutonskih ugođaja, jesenskih boja, starih stabala, jata crnih ptica, mistične tišine. Kao što je djetinjstvo jedno od nepresušnih vrela Sudetine inspiracije, tako je i s Lackovićem, i to podjednako u njegovu slikarskom opusu i u epistolama. I u jednog i u drugog umjetnika razotkrivamo rousseauovski povratak izvorima, jednostavnosti i čistoći. Slično kao u Sudete, i u Lackovića se talenat razotkriva ponajprije u njegovoj – lirskoj osjećajnosti.

Mogli bismo, dakako, nizati još ovakvih fragmenata, i svagda bismo iznova otkrivali sličnu lirsku i melankoličnu atmosferu, slične romantične i krepuskularne naboje. Osim sa Sudetom, mogli bismo tražiti paralele i s nekim drugim literarnim opusima gdje dominiraju takve značajke. Pomišljam ponajprije na Ivu Kozarčanina, na njegove novele, osobito na *Rujan* i knjigu *Tibi putovi*, te pjesme iz zbirke *Mrtve oči*, gdje otkrivamo također srodan lirizam doveden do paroksizma, duboku kontemplativnost, te brojne neoromantične naboje. I tako dalje.

Na kraju, podsjetio bih kako je Raffaele Carrieri ustvrdio svojedobno, aludirajući na Rabuzinove zapise, kako je taj umjetnik zapravo najbolji tumač svojeg slikarskog opusa. Za Lackovića to ne bismo mogli ustvrditi, jer je on rezolutno odbijao komentirati i tumačiti svoj likovni svijet, ali je neprijeporno da se njegov iznimni senzibilitet i njegova kontemplativna priroda razotkrivaju ne samo u slikama i brojnim crtežima nego jednako tako u pisanoj riječi. Upravo stoga i plediram da se pokušaju okupiti svi umjetnikovi tekstovi – od autobiografskih, refleksivnih, prigodnih itd. – jer nam oni mogu pomoći u potpunijem sagledavanju i spoznavanju cjelokupne duhovnosti tog umjetnika, dakle i Lackovićeve iznimnog likovnog opusa. Plediram za ovakav interdisciplinarni pristup i zato što se njime mogu polučiti daleko slojevitije spoznaje nego uobičajenim stilsko-morfološkim i ikonološkim analizama, kakvim uobičajeno pristupamo likovnim ostvarenjima.

BILJEŠKE:

Izgovoreno u Hrvatskom muzeju naivne umjetnosti 29. studenog 2005. godine u prigodi obilježavanja prve godišnjice umjetnikove smrti, koja je održana pod nazivom *Hommage à Lacković*. – U programu su sudjelovali: Viktor Kyryk, veleposlanik Ukrajine u Republici Hrvatskoj; gospođa Branka Šulc,

pomoćnica ministra kulture, koja je skup pozdravila u ime Ministarstva kulture Republike Hrvatske i osobno ministra, gospodina Bože Biškupića, koji se, nažalost, morao ispričati zbog obveza u vladi; zatim umjetnikovi dugogodišnji poštovaoci i prijatelji, interpreti i pratitelji njegova djela: dr. Jevgenij Paščenko, predsjednik Udruge Hrvatsko-ukrajinske suradnje i inicijator skupa, akademik dr. Josip Bratulić, dr. Ivan Golub, kojega s Lackovićem veže iskreno prijateljstvo i uvažavanje još iz najranijeg djetinjstva, te akademik dr. Tonko Maroević.